

# ספר 'מעמקי הפשט'

שיעורים בספר דברים [חלק א' דברים – שופטים]

הרב יקותיאל יהודה הלוי ראזנטל / כסליו תשפ"ג, ברוקלין ניו יארק

[הרב ישראל הלפרין]

דרשותיו ותוכחותיו של משה רבינו מצריכים עיון נוסף שיתכן והוא גם מעט שונה מעיון בשאר החומשים: חילוק הדרשות לנושאים, ההבחנה בתחנות ראשיות ברצף הדברים, הבנת הכפילויות, משמעות השינויים בין משנה תורה לשאר הספרים, ודליית הרעיונות המרכזיים בכל פרשה אשר יאירו את ענפי הנושאים לפיהן. את כל זה מצאתי בספר חדש שנשלח למערכת בשם 'מעמקי הפשט'. נתכבדתי השנה בקבלתו בסיעתא דשמיא, טרם החילותי ללמוד את ספר דברים. הכותב הינו תלמיד חכם מבורו פארק, הרב יקותיאל יהודה הלוי ראזנטל שליט"א, אברך מבריק, למדן ויר"ש.

ישנם רבים השרויים במתח, מדומה או אמיתי, בין 'פשטות' התורה לעומקה. לעיתים אף בין פשטותם של פסוקים לדברי רבותינו, עד שרבו השואלים 'מהי דרך הפשט?' וכהנה דיונים מייגעים.

האיש הזוכה, יצמד לרבותינו בעלי הפשט הלא הם רש"י, רמב"ן, רשב"ם וכו', ראשונים ואחרונים, ויבין אל נכון דרך הלימוד אל נכון. לעיתים לא די בכך, ונחוץ רב'ה טוב ממנו ניתן יהיה ללמוד איך לקרוא ולהעמיק במקרא ופרשותיה. נדמה לי שספר 'מעמקי הפשט' עומד על קריטריון זה באופן מושלם, שכן הוא מורה על דרך הפשט, אבל לא אוהז רק בחיצוניות המקרא אלא צולל לעומקה דווקא ודווקא מתוך פשט הכתובים! ספר זה, כשמו כן הוא, 'מעמקי הפשט'; מכוון אל עומק ופנימיות הדברים, בלי להשתחרר מפשט הפסוקים, ואדרבה, הוא אוהז היטב בביאור הפסוקים על דרך הפשט, עד שהעומק הטמון בהם עולה מתוך הפשט עצמו

- פסוקי התורה עצמם מלמדים ומובילים לרעיונות המחשבה ויסודות היהדות. דרך זו, לכשעצמה, שווה לימוד וחקיין.

\* \* \*

הספר נוגע לא רק בעומק פשטי הכתובים, אלא גם מקפיד להבין את סדר הפרשיות והפסוקים, באופן המתיישב ביותר על הלב. ואם במשנה תורה עסקינן – הרי שלכולי עלמא דרשינן סמוכין [עיין במבוא לספר]. ואם כן, סדר דרשתו של משה אמור להיות בעל משמעות הניתן להבנה ונושא משמעויות עקרוניות, ועבודה כזו היא מהעבודות הקשות שבעיון במשנה תורה. המחבר מעמיק בפשט הפסוקים, תוך דקדוק בסדר הפסוקים והפרשיות, ואף מתוך הסתכלות רחבה על הסדרה כולה ואפילו על החומש כולו. וכל זה בהתבסס על דברי חז"ל הקדושים, ועל דברי רבותינו המפרשים, ובעיקר על פירושי רש"י ורמב"ן. הספר מכוון ומוביל ממש כדברי החינוך "למען ילמד ליראה את השם וידע וישכיל במצוותיו החמודות והיקרות מזהב ומפז רב".

הייחודיות של הספר היא, שהמחבר לא מסתפק בביאור הכתוב על ידי עיון מקומי, אלא במקביל לכל התעמקות, מרחפת התבוננות כוללת - סקירת משנה תורה ב'מבט הציפור'. ניכר, שטרם הוא מעיין בפרשיה או סדרה מסוימת, הוא מסתכל על כל החומש וענפיו מלמעלה, וכך מתוך סקירת רצף הענפים הוא דולה ומבאר את הרעיון של כל פרשיה ופרשיה, ובשזירת ידי אמן, הוא מעמיד את הרעיון המרכזי ואת הייחודיות של כל סדרה [דברים, ואתחנן, עקב וכו']. כבר בהקדמה הוא עושה סדר בדברי משה בספר דברים, ומחלק את הפרשות לנושאים. ובפרקי הספר, על כל סדרה וסדרה, הוא מראה זאת בהרחבה גדולה ומשמעותית.

לדוגמא, בפרשת דברים הוא מראה כי היא מתייחדת לעיסוק בחטא המרגלים ובהשלכותיו, וטורח לבאר בעיון הפשט כיצד כל חלקי הפרשה נובעים מנקודת מבט זו. בגלל חטא זה נתעכבו מ' שנה, ובעקבות חטא זה חלו שינויים רבים בהנהגה ה' עימם. כגון: א. בצורת כיבוש הארץ - במלחמה ולא בדרך נס. [עיין למשל במאמר

'כיבוש ארץ ישראל: בדרך שלום או בדרך מלחמה'. אבל זה שזור בכמה מהמאמרים על פרשת דברים]. ב. באיזה חלק מן הארץ יזכו לרשת [ז' עממין או י' עממין]. ג. פרשת הדיינין וצורת הנהגת בחיר העמים לעומת ההנהגה לאחר חטא המרגלים [עייין במאמר 'ואתנך לברית עם לאור גוים' על מקומה של פרשת הדיינין בספר דברים]. וכך הוא עובר קטע קטע בפרשה ומראה מה קישורה ומה ייחודיות מבטת מתוך הפרשה/סדרה שבה היא נמצאת.

אם בפרשת דברים, תוכחתו של משה מתרכזת בחטא המרגלים ובהשלכותיו, הרי שבפרשת עקב משה רבינו מוכיחם על חטא העגל ומצביע על ההשלכות האקוטיות שנובעות מירידה זו. גם כאן הוא עובר פסוק פסוק, ומבאר במתק לשונו וברוחב דעתו, את הרעיון המרכזי, ואת הפארות היוצאים ממנו.

כיון שעסקתי בשנה האחרונה בתורת הספורנו<sup>2</sup>, אני מוצא כי המחבר הולך בדרך של הספורנו בהסתכלות על שני חטאים אלו ועל השלכותיהם המרחיקות לכת, ובלשון אחר, כיצד חלים שינויים והתפתחות יחס ה' עם ישראל בעקבות מאורעותיהם של ישראל. לעיתים המחבר אף מצטט את הספורנו בנושא זה, לדוגמא במאמר הנפלא 'ועשית לך ארון עץ' [מאמר זה מתפרסם גם כאן בגיליון].

\* \* \*

ניכר שהרב המחבר יגע הרבה במקראות כולם, ולא רק בספר דברים. שכן הוא מחפש בכל פסוק מדברי משה להשוות לכתוב בספרים הקודמים, ולמבואר בדברי הנביאים, או אז מעמיק למשמעות ההבדלים, ומאיר את הכתובים באופן מתקבל על הדעת ובצורה משכנעת. לעיתים הוא מעלה חידושים מופלאים ממש [עייין למשל בפרק על 'מקומה של פרשת שרי האלפים ושרי המאות בפרשת דברים'].

---

<sup>1</sup> בנושא זה [במאמר אחר בפרשה בשם 'חטא המרגלים ומי מריבה?'] הוא מציין לחידושו המרתק של הרב אורי הולצמן שליט"א על התוכנית המקורית של הכניסה לארץ בדרך נס בדיבור אל הסלע ובקיעתו, עייין בסוף מאמר זה.

<sup>2</sup> עייין במדור 'בתורתו של הרב יהודה קופרמן זצ"ל' במאמר בגיליון קודם ובמאמר בגיליון זה.

הספר שזור בחידושים בעומק פשש"מ, תכבר עבודתי ותקצר היריעה מלהעלותם כאן. כמדומני, המחבר ביאר כל פסוק ופסוק ממשנה תורה [עד פרשת כי תצא], לא זנח פסוק אחד. הוא לא מניח לפסוקים מיותרים, ולא מרפה מהבנת סדר הדברים, ומתוך עיונו עולה הבנה בהירה ומעמיקה בדברי משה וביסודות היהדות החרותים על משנה תורה.

מעיון בספר ניתן להיווכח שאוזניו של המחבר כרויות אף למפרשי המקרא ובעלי הפשט בדורינו. מתוך המובאות ניתן לראות, למשל, שהמחבר הושפע גם מהגר"ל מינצברג זצ"ל, על ידי ספריו 'בן מלך' ועל ידי תלמידיו, זאת הוכחה לחשיבות ולרלוונטיות של הדפסת ספרים חשובים אלו. תפסה אותי במיוחד דוגמא אחת בה הוא משתמש בחידושי מחברי זמנינו, במאמר 'חטא המרגלים ומי מריבה' מביא המחבר את השערתו הנפלאה של הרב אורי הולצמן שליט"א לפרש כי ביום המעשה של מי מריבה (בעשירי לחודש ניסן בשנת ה'ט, שנה בדיוק לפני בקיעת נהר הירדן) היה צריך לקרות נס גדול ועצום על ידי הדיבור אל הסלע, והיו ישראל נכנסים לארץ כבר בשנת ה'ט בסוד תושבע"פ [כדאיתא במכות כב ע"ב גבי "ארבעים יכנו לא יוסיף"]. זו לא הפעם היחידה בה ניתן לראות כי צימאון המחבר והקשבתו לפרשנים בכל הדורות, מקנה לו כלים רבים ושימושיים להבנת המקרא. יהי רצון שנזכה להשלמת הסדרה על כל התורה כולה מאת המחבר שליט"א, שישקוד על עבודתו מתוך בריאות ונהורא מעליא.

# ספר 'בית נביא'

ביאורים ומאמרים על סדר המקראות בספר שמואל

בית המדרש ללימוד נביא שע"י בית מדרש הגר"א / בעריכת הרב יעקב שהם  
שליט"א

[ הרב זאב וועטנשטיין ]

משמעות שם הספר 'בית נביא', מתפרשת על כריכת הספר 'בית המדרש ללימוד נביא', זה תחילת עניינו של הספר וזה סוף עניינו. בית מדרש. אין זה ספר רגיל שיש לו תחילה וסוף, שיש לו מערכה אחת שלימה בנוי לתלפיות. יש כאן בית מדרש, בתוכו יושבים חבר תלמידי חכמים, חברי בית מדרש, כולם מעורבים בלימוד. נשמת החבורה כולה משתרגת לשירה אחת גדולה המתנגנת מבין דפי הספר.

הספר מחולק לשנים, כפי שנכתב על הכריכה בחלק העליון 'ביאורים ומאמרים על סדר המקראות': חלקו הראשון ביאורים והערות קצרים, וחלקו השני מאמרים. ה'הערות', וכפי שהן נקראו בספר עצמו 'הארות', נכתבו כולן על ידי מחבר הספר הרב יעקב שהם. יש בכתיבתו בהירות בלתי רגילה. דבריו קריאים מאוד, שוטפים, לוקחים איתם את לב הקורא.

ה'מאמרים' הם שיעורים שנמסרו על ידי רבנים שונים ומגוונים שבחברת הלומדים בבית מדרש ללימוד נביא.

ננסה לסקור קצת את הספר, להבליט כמה דברים יפים הבאים בתוכו. להראות את הגישה, ולעורר תיאבון לקורא הפוטנציאלי של הספר.

\* \* \*

במאמר הקדמה ארוך, עומד המחבר על דרך קודש בלימוד המקרא. המחבר סוקר את הסיכונים בלימוד המקרא, והטעמים למה נמנעו הרבה שנים מללמוד נביא. והוא מציע מה עלינו לזכור בקרבנו אל הלימוד. עיקר תוכן דבריו הוא שצריך לזכור שכל מעשה הנכתב בתנ"ך יש בו משמעות אלוקית. ולכן כל דבר הכתוב הוא עקרוני, ואין כאן מקרה, ואין שום אירוע במקרא שיכולים לגשת אליו בשוויון נפש ולהפטיר 'כך היה ומה אתה שואל למה?' אלא כל פרט עקרוני הוא, ובכל דבר טמון מסר אלוקי. כי הדברים הבלתי נצרכים לא נכתבו ולא נכנסו בכתבי הקודש.

בהחלט ניתן לומר שהמחבר מדגים דרך קודש זאת היטב לאורך החיבור. הספר נכתב מתוך בקיאות מקיפה בספרי המפרשים, כפי שעין הקורא תראה ותבחין בעלעול בין דפיו, אבל לא זו מטרתו ולא זו מגמתו. לא זה מה שהיה לנגד עיני רוחו של המחבר בהעלאת דברים על הכתב. ומה כן מגמתו? להיות מדריך 'איך' לקרוא פסוקי התנ"ך. מה חשוב להבחין, ומה צריך ביאור. המחבר מראה מתוך הפסוקים עצמם מה הם מראים ולאיפה הם רומזים, ומתוך רמזים הללו, לפעמים, מתגלה תמונה מרהיבה, עם צבעים עזים, איך תהליכים עמוקים רמוזים מתחת לפני השטח.

דברי הראשונים והאחרונים וכל מה שכבר נאמר בעבר על דברי הנביא וכל מה שכבר שקלו וטרו בהם, אין מקומם עיקר בספר. אמנם המחבר וכן כל המגידים ששיעוריהם מהווים את חלק המאמרים שבספר, בקיאים היטב בדברי חז"ל והמפרשים. אבל מה שהספר מתיימר לעשות הוא להביא בפנינו בית מדרש חי ללימוד נביא, וזה מה שהוא מצליח לעשות באופן מפליא. ספר הדרכה, ספר הצועד עם הבא בשערי הנביא ועוצר ליד כל דבר שיכול לעורר את הלב ואת המעין.

יש כאן הזדמנות נפלאה להישאב לעולם התנ"ך, למי שעדיין לא הגיע לידי כך. וודאי שגם מי שכבר עבר על התנ"ך פעם ופעמיים יוכל לדלות פנינים רבות המתחבאים בין ההערות הפשוטות.

\* \* \*

הספר מרהיב בנראותו החיצונית האומר כולו כבוד. עטופים הם דברי התורה שבה, במעטפת מכובדת וראויה לספר חדש ראשון במעלה. ועדיין יחיד הוא הספר בנוף עולם הספרים.

בנוהג שבעולם אדם מוציא ספר משלל מערכות שבנה לעצמו, או לפחות מקושיות ותירוצים. קושיות דווקא, כאלו שאינך יכול להדוף אותם בהינף יד. קושיות אשר מקורם בסתירה מפורשת. או ב'צושטעל' חדש מבריק. לא כן ספר זה, אשר מטרתו הוא 'לפתוח את העיניים'.

ההארות בחלק ראשון מגוונות הן ומכל הסוגים, ישנן כאלו שהן פשוטות ביותר, וישנן חמורות. יש הבחנות מעניינות, ויש קושיות, יש צריך ביאור, ויש צריך תלמוד. גם הערות חמודות יש.

נראה דוגמא להארה פשוטה ותמימה, על מחשבתו של שמואל כי עלי הוא שקורא לו, בזמן שהייתה זו קריאה מאת ה'.

שלוש פעמים סבר שמואל, בטעות, שעלי הוא זה שקורא לו, ולא ידע שהקב"ה הוא הקורא בשמו. ויש להבין מה נשתנה שמואל מכל הנביאים, שתחילת ההתגלות אליו הייתה באופן שיטעה ולא ידע מיהו הקורא בשמו (עמ' 26).

הנה אין זה קושיא כלל, אין כאן אלא בקשת משמעות פשוטה 'יש להבין'. רוב הלומדים לא היו נעמדים לדון בכך. רק אם הייתה להם איזשהו הארה ותובנה לתת לזה פשר ומשמעות. לא כן מחברנו, אשר כל דבר ודבר כקטן כגדול ראוי להיות מוער. כל התעוררות ולו הקטנה ביותר יכולה לטמון בתוכה תשובה לשאלות גדולות, לעולם לא תדע מאיפה תצוץ הארה ראויה לשמה, שתפתח לנו פתח וצוהר לגלות משמעויות גדולות.

נדמה שהשער המצויר על כריכת הספר מייצג היטב את מגמתו זאת של ספרנו. ונוכל לכנות את הספר בחיבה 'שער בית נביא'. כזה הוא הספר - 'שער' - דרך ליכנס בה לעולם הנביא.

הנה דוגמא ל'צריך ביאור' לצד הערה ערבה.

"יו נח. ויאמר אליו שאול בן מי אתה הנער וכו'. צריך ביאור, מדוע שאול לא דיבר עם דוד אודות קיום ההבטחה למכהו של גלית – נישואי בת המלך והעושר שיעשירנו."

”שם. בן עבדך ישי וגו'. לכאורה המילים ”בן עבדך”, נוגדות את ההבטחה ”ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל”, שמשמעותה היא שבית ישי ייפטר מכל החובות והמיסים למלך”. (עמ' 94)

אין כאן הערה וקושיה קלאסית. ופשוט שגם אם יעשה אביו חפשי בישראל לא יהא הכוונה שמיד כאשר ידבר דוד עם שאול ייטול דוד את היומרה מעצמו שלא לכנות את אביו בפני המלך 'עבדך'. אבל אבחנה יפה יש כאן.

הקבלות מעניינות מראה המחבר לרוב, לדוגמא בעמ' 85 על אמירתו של ה' לשמואל שלא בחר באליאב הבן הראשון מבין בני ישי, וכלשון הכתוב 'אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו', המחבר מראה היטב שראיית שמואל את אליאב והחשבתו בעיניו להיות מלך, אינה מקרית, שהרי גם בהמלכתו של שאול כבר מצאנו את שמואל מחשיב מעלה זאת 'הראיתם אשר בחר בו ה' כי אין כמוהו בכל העם', 'ויגבה מכל העם משכמו ומעלה', וכמו בשאול – עליו נאמר – 'וימאסך ממלך' כן הלשון הזה נמצא גם כעת בדברי ה' על אליאב – 'כי מאסתיהו'.

ובכן, כפי שמשמע אין בספר פרישת כל דברי ראשונים ואחרונים שנאמרו על על הנביא, ואין זו מגמתו של הספר. היומרה אחרת לגמרי, ואולי אפשר אפילו לומר הפוכה. אך שלא כמו שיוכל להשתמע לאוזן הלא מעמיק, כאילו אין הספר הולך בעקבות רבותינו, אבל האמת שאדרבא הספר פותח צוהר לדברי רבותינו, רק מן הצד ההפוך. הוא צועד איתך לאורך הפסוקים, מקשיב להם יחד עם הלומד ומראה היכן טמונים פנינים ומרגליות ומה צריך ביאור. השאלות התמימות, כדוגמת 'למה כתב כאן בלשון זה וכאן בלשון אחרת', נותנות לדברי חז"ל פנים חדשות.

כך למשל מתלבט הספר לגבי נישואי של אלקנה לשתי נשים (עמ' 14), ומראה שמצד אחד משמע בלשון הפסוק משמע שחנה הייתה האישה הראשונה והאהובה, ומחמת שלא היו לה בנים לקח אישה נוספת עליה. אך מצד שני, בלשון הכתוב המקדים את הידיעה של 'ולו שתי נשים' לתיאור עקרותה של חנה, משמע שסיבת לקיחתה שתי נשים לא נבעה מהיעדר ילדים לחנה. רק בסיומה של ההערה של המחבר:



ואכן מצאנו בחז"ל מחלוקת, האם לקחת שתי הנשים היא שבח לאלקנה, או גנאי. ובשוליים שם מצוין ל"ילקוט שמעוני".

אין המחבר מוצא לנכון להביא לנו את לשון הילקוט שמעוני. לא זה המכוון. את הילקוט שמעוני יפתח הקורא אחרי שכבר התפתה מהקריאה המדוקדקת וירצה לראות זאת בפנים.

אמנם יש להצטער על שלא נעשתה העבודה של השלב השני, והיא להראות לבסוף איך דברי חז"ל אכן יוצאים מתוך הפסוקים אחרי כל הדיוקים היפים והמעוררים. אבל אין דנין אפשר משאי אפשר. אילו היתה העבודה כוללת גם את זה, כי אז היינו יכולים להמתין עוד שנים רבות עד יציאת הספר לאור.

\* \* \*

החלק השני של הספר, אפשר לומר, מהווה תשובה, והוא משלים את חלק ראשון בכך שהוא כן בא עם תשובות. כאן אנו מוצאים כבר מהלכים ארוכים יותר, דברים מחורזים היטב מכל התנ"ך, מדברי ראשונים ואחרונים. איך הכל מדויק ומדוקדק בתהלוכות ימי עם ישראל. המאמרים אמנם אינם עונים בדיוק על השאלות שנשאלו בחלק הראשון. אך הם לוקחים הערות והארות מצטברות מסוג ההערות שבחלק הראשון, ועושים מהם מטעמים. מקשרים חבל בחבל נימה בנימה ומרכיבים פאזל שלם.

החלק השני נקרא מאמרים, ואלו שיעורים שנמסרו על ידי רבנים שונים. כאשר כל אחד מהם מביא את סגנונו הוא. רק לראות המגוון של הרבנים המיוחדים המשתתפים בחלק זה מהספר, מאיר את הלב ומרחיב את הדעת.

חלק מהמאמרים מגלים משמעויות דקות מוטמנות בדברי הנביא, אשר רק מתוך האזנה היטב לכל קוץ ודקדוק יכולים לשמוע שזה מה שהנביא אומר.

יש מהם שמראים על תהליכים מופלאים שעוברים על עם ישראל בכללות, ועל מנהיגיו בפרט. יש הנהגה של עלי ויש הנהגה של שמואל. יש הנהגה של שאול ויש הנהגה של דוד.

ראה במאמרו של הרב יעקב שהם בשם 'וזקנים לנביאים'. מתוך יחוסו של שמואל לקורח מגלה הרב שהם איך ששמואל בעצם מתקן את חטא קורח ששגה באמרו למשה 'כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה', כאשר הוא מורה הוראה בפני רבו להכשיר את הזרים בשחיטת קדשים. אך טענתו באה באופן המתוקן ואף עלי הכהן יסכים עימו, אלא שירצה להורגו כמורה הלכה בפני רבו, רק תחינת חנה מנעה זאת ממנו.

אי אפשר במסגרת זאת לעבור על כל המאמרים ולהעיר עליהם, גם לא להזכיר כל שמות הרבנים המשתתפים. מה שיש להעיר הוא שאין המאמרים מתרחבים ומתחלקים באופן שווה לאורך הספר, יש פרקים בנביא שהמאמרים עליהם רבים, ויש פרקים שכמעט אין עליהם מאמרים. אמנם כך הוא מטבע הדברים בכל לימוד, שיש נושאים מרכזיים המעסיקים את הלומדים, ויש דברים אשר פחות נידונים, ואנו תקווה שבמחזור הבא יזכו לגעת בעוד נושאים ועוד סוגיות. כמו גם לגעת בעוד ועוד רבדים בסוגיות הנידונות.

מאמרו של הרב שמואל קלופפר 'פולשתים הערלים – ענין הערלה' עוסק אמנם בספר שמואל, אבל נופו נוטה על עיקר מצוות מילה והוא מאיר בה דברים. קצרים אך יסודיים.

גם מאמרו של הרב יחיאל מאיר 'בחירת דוד על פני שאול' מיוחד הוא, הרב מאיר מתרחב לדון בסוגיות רחבות באגדה וביסודות הבריאה, ומראה את הקשר בין הנהגתם של דוד ושאול להנהגת העולם לאחר חטא עץ הדעת, ומתרחב כדרכו בקדש.

אעתיק קטע שובה לב של הרב יעקב שהם במאמרו 'משיחת דוד ומשמעותה'

שאול אוהב את דוד ולכן הוא מבקש שיהיה לידו תמיד, חשוף לכל סודות המלוכה והאיש הקרוב ביותר אל המלך. בהמשך הוא גם מתמנה לשר צבא והופך להיות האיש החזק בממלכה.

יהונתן אוהב את דוד ולכן הוא מוותר לו על ירושת המלוכה "אתה תמלוך על ישראל ואנוכי אהיה לך למשנה", ושתי האהבות הללו מצטרפות לאהבה השלישית לדוד, אהבתה של מיכל לדוד שהופכת אותו לחתן המלך ומאפשרת את העברת המלוכה משאול לדוד באופן הדומה לירושה, כאשר חתנו האהוב של המלך מקבל את הכתר בהסכמתו של יורש העצר.

הסיבות לשלוש האהבות הללו היא שבדוד קיים מה שחסר בבית שאול – רוח ה'. שאול זקוק לרוח ה' שעזבתו, וכאשר הוא רואה את רוח ה' שמתנוססת על דוד, הוא אוהב אותו אהבת נפש בהיותו משלים את מלכות שאול ומשיב לה את רוחה.

ראה שם ההמשך.

מאמריו של הרב מאיר שמתה מינצר רק ההבטה עליהם כבר מעורר הערצה ודרך ארץ, רואים בעליל שמושקעים בו הרבה כוחות, ההערות רחבות. כבר הארכנו מדי. מספיק לנו לחרוץ משפט "ספר חשוב, פורץ דרך, יחיד במינו, שיקרב את הרוצים בכך לעיון מעמיק בדברי הנביאים בדרך קודש בעונה ועז".

# סדרת ספרי 'להתהלך'

ביאורי מקראות על פרשיות התורה

מתוך שיעורי הרב אורי הולצמן / נערכו על ידי הרב אליעזר רובנוביץ והרב  
אברהם ויינשטיין / ירושלים

[הרב יוסף וידר]

עומדים אנו בסיומה של סדרת הספרים "להתהלך" על חמשת חומשי התורה מאת הגאון רבי אורי הולצמן שליט"א. המאמרים כתובים ביד אמן, מושכים את הלב ומתנגנים מאליהם תוך כדי קריאה כדרך דברים היוצאים מן הלב. העורכים – שיש לציין שרב חלקם בהעלאת הדברים על הכתב ובהארתם – כתבו בהקדמתם שהלימוד בספר צריך להיעשות מתוך הקשבה עמוקה ועדינה לדבר ה'. כפי הנראה, הנחייה זו איננה מכוונת לאופן הלימוד בספר 'להתהלך' בלבד, אלא משקפת היא את דרך לימודו של בעל המחבר, שעיקר חידושו הוא בהקשבה מדויקת לשירת התורה, עליה נאמר "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". וכל הלומד בסדרת הספרים הזו, אם רק אוזניו נקיות, ישמע את הניגון שמתנגן מאליו מתוך ספר התורה. חידוש נוסף מצינו בספר זה: המידות שהתורה נדרשת בהם שעולות שוב ושוב מתוך דרכי הפרשנות של בעל המחבר. הלומד בחיבור זה יוכל, בעמדו מן הספר, ליטול עימו מידות אלו ולדרוש בהן פרשיות נוספות. בשורות הבאות נציג דוגמאות ממספר מאמרים ונקווה לפתוח בכך פתח ללומד ולמעייין הבא לדרוש את ה' ועוזו.

\* \* \*

דוגמה בולטת למידה שהרב דורש בה את התורה, הקשורה ישירות להקשבה עדינה ודקה, ניתן למצוא כבר בפתחת הספר. בפרשת בראשית, במאמר 'בריאת האדם

ומציאת הזיווג'. מבאר הרב המחבר כי כאשר יש פסוק אחד שבו חוזרת המילה 'בריאה' שלוש פעמים, אות הוא שפסוק זה הוא המרכזי בפרשת הבריאה ובו יש לחפש את תוכנה היסודי. באופן מעט שונה השתמש הרב המחבר במידה זו, כשציין שבמילה 'זאת', החוזרת שלוש פעמים בשירתו ובהודאתו של האדם על אשתו, ניתן לשמוע את שמחתו וחדוותו של האדם באשתו. כמו כן, בפרשת תולדות, במאמר 'קדושת משפחת האבות', ציין הרב המחבר את חזרת שמו של 'פרעה' שלוש פעמים בפסוק, וכן בפרשת ויצא, במאמר 'סולם מוצב ארצה', על תיבת 'מקום'. עוד הוסיף וכתב בפרשת וישלח, כי עיקרון זה חל אף כאשר מילה אחת נזכרת בשלושה פסוקים בזה אחר זה, עיקרון שנעשה בו שימוש חוזר בפרשת אמור, במאמר 'הבדלת וקדשת' ובמקומות נוספים.

יש להבחין בין מידת דרש זו, שהשתמש בה המחבר, ובין שיטת 'המילה המנחה' הידועה. נדמה שכל אוזן שומעת מרגישה את ההדגשה בשילוש התיבה, ובפרט כשנראה שהחזרה מיותרת. עבור המאזין לדברי התורה כשירה, אין מנוס מלהתעכב על המילה הנשנית שוב ושוב ולהעניק לה מקום מרכזי בפירוש המילים, מה שלא שייך בכל מילה מנחה. בכך ניכרת תכונת ההקשבה שהזכירו העורכים בהקדמתם.

בפרשת ויצא עומד הרב המחבר על דרשת חז"ל כי לבן הארמי ביקש לעקור את הכל, ומאיר לפיה את כל הפרשה באור חדש. לדבריו, לבן הארמי אינו רמאי וגנב בעלמא. תפיסת עולמו היא שמעולם לא נגע ברכוש שאינו שלו, מכיוון שמעיקרא הכול שלו, "הבנות בנותי והצאן צאני", וממילא בעיניו יעקב הוא כעבד הבורח. יש להוסיף על כך שאמרו חכמי אמת כי לבן רומז על הלובן העליון ולכאורה תמוה מה שייכות יש בין רשע זה למידות טובו של מקום, ולפי דברי הרב המחבר הרי הדברים בהירים כי כמו שמידת לבן היא שסובר שהכול שלו וברשותו וכל בעלותו של יעקב אינה אלא בעלות תחת לבן ואין כל אפשרות לצאת מתחת ידו, כך באמת מידותיו העליונות של הקב"ה הן שהכול ברשותו ואין עוד מלבדו, אלא שאצל השי"ת הוא בפנים של אמת ויושר, טוב וחסד ואכ"מ.

בספר שמות מאריך הרב המחבר בקונטרס בן ששה פרקים לבאר כי דור יוצאי מצרים לא היו ברום המעלה והביא את החזו"א שכתב גם כן מעין זה. כאן מעניין לגעת

לרגע במה שעומד מאחורי הוויכוח עם מי שעשוי לבקש לפרש את הפרשיות באופן אחר. ניתן לומר כי רבים אשר יבקשו להפריז בדרגתם הגבוהה של דור יוצאי מצרים, מלבד רצונם הטהור לרומם את אבותינו וראשיתנו הדבר נובע גם מהרגשה כי הזמן הוא שבו נגלה ה' עין בעין הוא הזמן המעולה, והוא תור הזהב של אומתנו, וכל שאיפתנו היא לחזור למצב ההוא. וכבר הביא הרב המחבר בתחילת דבריו את דברי הנביא בשם ה' "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך" ואמר אלישע בן אבויה בשם ר"ע (ירו' חגיגה פ"ב) "טוב אחרית דבר מראשיתו – בזמן שהוא טוב מראשיתו". אמנם, המאזין לדברי הרב המחבר נראה שמגמתו היא להשריש כי עיקר התורה והברית הוא בשותפות בין האדם להשי"ת ואין השלמות באה בגילוי אלוקי מלמעלה, שבו האדם עומד כמקבל ופסיבי, אלא ע"י האדם, מעשיו ופעולתו. מסר זה שזור בכל הסדרה למן ההקדמה במאמר 'להתהלך לפני אלקים באור החיים' ועד לתיאורו של משה רבינו בפרשת וזאת הברכה: "איש האלקים, איש שמתוך העבודה האישית, הצמיחה שלו והדבקות באלקים השיג את המדרגה הנשגבה של אדם שהוא דבק באלקיו". פעולת האדם והחדרת דברי ה' מחייבות תהליך מתמשך, וצריך לעמול הרבה שנה אחר שנה ודור אחר דור עד שיושרשו, ואף אם הגילוי בדורות הראשונים היה מעולה, חקיקתו בלב גדולה יותר בדורות המאוחרים, וכבר כתב כן ר"צ הכהן מלובלין.

בפרשת בהר במאמר 'לעולם בהם תעבודו' משתמש הרב המחבר שוב במילה מנחה "עמך" "עמכם" כדי לקרוא את פרשת עבד כנעני בצורה נוספת, כמי שבאה לצרף את העבד למשפחה ולא לנהוג בו כרכוש וחפץ בעלמא. ואם כי בפשט הפסוקים יש מקום לדון, ניתן להביא כמין ראיה לדבריו ממה שאמרו חכמים שאין מקבלין תנחומין על העבדים, ומעשה ברכן גמליאל שקבל תנחומין על עבדו ואמר אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה. ולכאורה ייפלא שהרי אין מקבלין תנחומין אלא על הקרובים, אלא על כרחך שעבד חשוב כחלק מן המשפחה ולפיכך היה מקום לקבל עליו תנחומין וכנגד זה אמרו שאין מקבלין תנחומין.

בפרשת בהעלותך במאמר 'על פי ה' יחנו' מנהיר המחבר כי אין מילה שכתובה בתורה ללא משמעות, ואם נקטה התורה את הדוגמאות: מערב עד בקר או יומם

ולילה או יומיים או חדש או ימים, אף אם היו מקרים כאלו בפועל אי"ז סיבה שתזכירם התורה אא"כ באה ללמדנו עניין חניית לילה ששונה מחניית ימים. עיי"ש דברים נפלאים, אלא שיש להעיר ממעשה השלו שנאמר בו "לא יום אחד ולא יומים" וגו' ותן לחכם ויחכם עוד.

בפרשת שלח במאמר 'שלח לך אנשים' מקשיב המחבר לסיפור ומשתאה מול דברי המעפילים למחרת חטאם ומבאר כי חטא המרגלים היה שלא רצו לשאת בעול הכבוש והמעפילים הבינו שעליהם מוטלת האחריות ומתוך כך מדגיש על אף האחריות האנושית הנדרשת אין הכוונה לפעול לבד חלילה אלא לעשות הכל בשותפות עם ה' וטעו לחשוב כי נדרש מהם להלחם לבדם וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה ולפי דבריו אפשר לבאר כי זה היה חטא בן כוזיבא שאמר "לא תסעד ולא תכסיף".

בפרשת ראה מקביל הרב המחבר את 'לשכנו תדרשו ובאת שמה' לעומת 'ופן תדרשו לאלהיהם לאמר איכה יעבדו' והוא כעין מידת גזרה שווה (ואף שלדבר הלכה כבר אמרו שאין אדם דן גז"ש מעצמו הרי שלפשוט המקראות ודאי שדן ובפרט כאן שסמוכים זה לזה), ומתוך כך ממשיך לבאר את החילוק בין עבודת ה' שנאמר בה 'ושמחתם אתם ובניכם ובנותיכם' לבין מה שנאמר בעז"ז "תועבת ה' אשר שנה כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם" (וזה גז"ש שנייה), והדברים נפלאים.

ועוד שם המשיך ופירש שהתורה באה ללמד כי עבודת ה' אינה בביטול החיים אלא בחיים לפני ה', ועל כך כך דרש את הנאמר על אלהי הגוים "אשר לא ידעתם" כנגד היצר לעבוד את הרחוק והבלתי מושג (ולכאורה היה לו לדרוש אף בזה גז"ש: "וידעת היום כי ה' הוא האלקים" כנגד "אשר לא ידעתם"). אמנם לגבי כך יש להעיר שכמדומה שכל האמירה שזהו מסר התורה בפרשה זו היא בדרך דרש, ואין זו מכוונתה הראשונה של התורה. ואמנם ודאי שאף דרך הדרש הזו אמת היא, כי תורתנו הקדושה נצחית ובכל דור נדרשת ועוד שהרי בפירוש אמרה תורה ושמחתם לפני ה' וכבר האריך בזה ריה"ל בספר הכוזרי, אך מכל מקום חשוב לציין שרק בזמנינו יש הסוברים לעבוד כך את ה' בין מישראל ובין מאו"ה, ואילו הכנענים ושאר

העמים שבאותו הדור לא עבדו את אלהיהם מחמת יצר הדבקות ברוחניות אלא למען יוריד להם אלהגשם מטר בעתו ואלהרוח לא ישדוף את שדותיהם וכע"ז. ולמען הצלחה ופיריון הסכימו לתועבה זו ומסרו את בניהם ולשרפם (ואולי למען שאר הבנים). ואמרה תורה שדרך עבודה זו מתועבת לפניו ית' והדגישה "אשר לא ידעתם" – דהיינו ששאר אלוהי העמים לא נודעו ומעולם לא התגלו לפני עם בעולם כאשר הוא ית' התגלה, והסיבה שהם אינם ידועים היא לא שהם בלתי מושגים, אלא בגלל שהם פשוט לא קיימים, וממילא אין לכם לעובדם, משא"כ ה' שידוע והתגלה לכם מן השמים השמייעך את קולו וגו'.

בפרשת נצבים במאמר 'כי קרוב' מדייק הרב המחבר את השינוי בין פתיחת הפרשה "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום" לבין סופה "כי קרוב אליך הדבר", ומפרש כי בתחילה קיום התורה הוא כציווי אך לבסוף היא מתגלית כדבר קרוב, המובן ומחובר לאדם. בכך שבים אנו אל דברינו בתחילת מאמר זה, ומוסיפים שהרב המחבר מחבר בין ההקשבה לדבר ה' ולדיוק הכתובים ובין ההקשבה הפנימית לאדם הנברא בצלם אלוקים, אשר אחר שלמד וחזר והגה בתורת ה' הרי שדברי השירה קרובים אל לבו והוא נעשה כמעייין הנובע. ונסיים בדבריו: "התורה אינה דבר המנותק מחייו של אדם באופן שאינו יכול להבין אותה ולהתחבר לערכיה, אדרבה כי קרוב אליך הדבר מאד, התורה נמצאת בקרבנו ומחוברת לחיים וכו' לא רק שהתורה מחוברת ומאפשרת את קיום החיים אלא יותר מכך היא זאת שמעניקה לעולם את החיים ואת הטוב".

\* \* \*

עמדנו כאן על טיפה מן הים וכמובן שכדרכה של תורה יש לישא וליתן בדברים וע"י כך הדברים מתחווים ומתלבנים ומתבררים. ונברך את הרב המחבר שיזכה להוסיף ולהעמיק, להרחיב ולדרוש בתורת ה' ונזכה לראות במהרה את ספרי 'להתהלך' על הנ"ך ועל המועדים, ויפוצו מעיינותיו חוצה ברחובות פלגי מים.